

Straattaal

Leonie Cornips, Meertens Instituut

Onze kennis van straattaal is nog gering, ondanks de aandacht die het in de media krijgt. Wat we weten, is dat het jongeren zijn die straattaal spreken. Zij noemen zelf deze variëteit dan ook: ‘jongerenomgangstaal’, ‘de taal die jongeren verstaan’, ‘hoe jongeren met elkaar praten’, ‘de taal van jongeren onder elkaar’, ‘taal van de straat’ en ‘de taal die vrienden spreken en ouders niet kunnen verstaan’. Straattaal valt enorm op door zijn spectaculaire ‘buitenkant’ – woorden uit andere talen zijn in de Nederlandse zin ingevlochten. Zoals Mohammed, 19 jaar met Nederlandse nationaliteit en ouders afkomstig uit Marokko, zegt:

‘Ja, je gaat met je vrienden om en dan krijg je allemaal van die rare dingen. Van die rare woorden. Turks. Ja, Surinaams, Marokkaans d’r doorheen. (...) Weet je iedereen van de straat spreekt dat.’

In dit opzicht lijkt straattaal op andere jongerentaalvariëteiten waarin het spelen met woorden een essentiële rol speelt om het *wij* (jongeren)- versus het *zij* (de anderen, de andere jongeren)-gevoel af te bakenen. Zo gebruikt Mohammed in hetzelfde interview even later een woord uit het Sranan (Surinaams):

‘Die gozer die kwam vast te zitten en dat *smatje*.’ (Sranan: *sma* = *meisje*)

Het woord *sma* is zowel voor in- als outsiders herkenbaar als straattaal. Opvallend is dat Mohammed het woord *sma* uit het Sranan gebruikt terwijl hij zelf geen moedertaalspreker van het Sranan is. Dit is typerend voor straattaalsprekers. Jongeren ontlenen woorden uit andere talen zonder dat zij deze zelf actief hoeven te spreken – ze kunnen een passieve kennis van een andere taal dan het Nederlands hebben omdat hun ouders of familie die taal spreken. Of vrienden reiken de woorden aan. Vaak weten de jongeren zelf niet uit welke talen de woorden afkomstig zijn. Ze passen de woorden aan de Nederlandse spelling aan; zo wordt een oud straattaalwoord *duku* (spelling Sranan) geschreven als *doekoe* en *faya* op z’n Nederlands als *faja*.

Creativiteit is het sleutelbegrip bij straattaal. Naast woorden uit andere talen ontlenen, kennen de jongeren nieuwe betekenissen toe aan al bestaande Nederlandse woorden. Zo krijgen de woorden *ranzig* en *gruwelijk* een positieve betekenis binnen de eigen groep:

‘dan zit ik echt zo van het is masterlijk *ranzig* weet je wel.’

‘zo, die schoenen zijn *gruwelijk* man.’

Geen enkele spreker krijgt straattaal in de wieg aangeboden. Het is dus niemands moedertaal; een jongere moet het op ‘straat’ leren van vrienden. Vaak gebeurt dit in de leeftijd rond twaalf jaar en houden jongeren ook weer op met straattaal spreken als ze zo’n negentien, twintig jaar oud zijn. Dat moet ook wel want de woorden in straattaal veranderen zeer snel – zowel de woorden die uit andere talen komen als de voortdurende nieuwe betekenis die ze krijgen. Oudere sprekers spreken dan al snel een te oude variant van straattaal en zijn daarmee herkenbaar als niet meer bij de tijd.

In de media is te lezen dat de vaak niet-Nederlandse etniciteit van jongeren die straattaal spreken allerlei ongewenste associaties oproept. Een daarvan is dat deze jongeren

gebrekkig Nederlands spreken of dat zij het Nederlands niet als moedertaal spreken. Niets is minder waar. Onderzoek heeft uitgewezen dat jongeren die het Nederlands niet zo goed beheersen, minder woorden uit andere talen in het Nederland mengen. Ook de associatie dat jongeren van Nederlandse herkomst geen straattaal spreken is onjuist. In de grote steden bewegen eentaligen zich volop in een meertalige omgeving en krijgen zo passieve kennis van andere gesproken talen in hun buurt. Zo laat de Nederlandse Vincent in *de Volkskrant* van 1989 horen waarom het spreken van Surinaams zo aantrekkelijk is:

‘Hier bouw ik zinnen op z’n Surinaams om. Die kun je dan zo mooi laten swingen op het eind.’

Straattaal hoort in de beleving van jongeren echt thuis in stedelijk gebied. Zo blijkt uit het volgende interviewfragment dat een groepje Surinaamse jongeren in Rotterdam zich niet kan voorstellen dat een Surinamer die dichtbij de grote stad woont (Rotterdam) geen straattaal spreekt. Zo’n jonge Surinamer verwijzen ze naar de ‘verre’ provincie:

V: ‘Je woont zeker diep in Schiedam?’
M: ‘Hoezo?’
Ma. ‘Omdat je de woorden niet ken.’
M: ‘Dus je wil zeggen dat iedereen zo kan praten?’
V: ‘Iedereen in Rotterdam, Amsterdam.’
G: ‘Heb je daar dan nooit over straattaal gehoord?’
V: ‘Het is echt voor het eerst dat ik een Surinamer zie die het niet kan.’
Gr: ‘Ik zou denken dat je uit Groningen, Leeuwarden kom. Schiedam is nog te dichtbij.’

In deze leeftijdsfase is experimenteren met kleding net zo belangrijk als experimenteren met taal:

G: ‘Als je er slecht bij loopt gaan ze je *dissen*’. Deze *stylo* doet het niet.’

En:

G: ‘Als je er zo slecht bij loopt gaan ze je *dissen*, gaan ze je lopen fucken.’

Creativiteit en experimenteren is noodzakelijk om een eigen stijl te ontwikkelen. Een eigen stijl voor de eigen groep die als zodanig ook waarneembaar door/voor anderen is:

Interviewer: ‘waarom draag je je schoenen zo?’
R.: ‘hoe.’
Interviewer: ‘zo.’
R.: ‘dat is gewoon een Surinaamse *stylo*.’
Interviewer: ‘maar andere Surinamers heb ik niet zien dragen zo.’
R.: ‘dat zijn Antillianen.’
Interviewer: ‘maar andere Surinamers heb ik het ook zo niet zien dragen.’
G.: ‘bij mij moet die lipje voor.’
V.: ‘dan kan je niet zo *waka* (Sranan: lopen) man zo.’
Interviewer: ‘doen andere mensen jullie ook na.’
G.: ‘nee joh iedereen zijn eigen style.’

Kortom: straattaal heeft alles te maken met creativiteit en experimenten; in de leeftijdsfase tussen de twaalf en twintig jaar maakt dat deel uit van de normale levenscyclus. Dat is zeker. Maar wat wij nog niet van straattaal weten, is in hoeverre deze per gesprekspartner, per buurt, per stad, per type gesprek kan verschillen op bijvoorbeeld woord- en zinsniveau en welke sociale functies het heeft.